

การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศช่วยลดปัญหาความยากจนได้จริงหรือ: การศึกษาเพื่อทดสอบสมมติฐานของ Amartya Sen*

พลภัทร บุราคม**

บทคัดย่อ

ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศกระแสหลัก เช่น Heckscher-Ohlin และ Stolper-Samuelson ได้ชี้ให้เห็นว่า การค้าระหว่างประเทศจะช่วยให้เกิดการใช้จ่ายการผลิตของประเทศอย่างเข้มข้นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการยกระดับคุณภาพของปัจจัยการผลิต การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และส่งผลช่วยลดปัญหาความยากจนลง แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากจะหันมาเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศกันมากขึ้น แต่คำถามก็คือ การขยายตัวของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะช่วยลดปัญหาความยากจนได้จริงหรือไม่ โดยอาศัยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ Multiplicative Interaction Model และตัวแปรปฏิสัมพันธ์ (Interactive Term) ข้อค้นพบของงานวิจัยชิ้นนี้สนับสนุนสมมติฐานของ Sen ที่ชี้ให้เห็นว่า การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลให้เกิดการลดลงของปัญหาความยากจนได้น้อยหรือไม่ได้เลยในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูง แต่จะส่งผลให้ปัญหาความยากจนลดลงได้มากในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ ข้อค้นพบดังกล่าวนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญกับการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การเปิดการค้าเสรีระหว่างประเทศจะไม่สามารถส่งผลดีต่อประชาชนส่วนใหญ่ได้ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการเข้าถึงโอกาสใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการเปิดเสรีทางการค้า

คำสำคัญ: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจ การถ่ายโอนภารกิจ

* การศึกษาเบื้องต้นของงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำเสนอในการประชุมทางวิชาการในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ 29 มีนาคม 2562

** คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อีเมล: ponlapat.b@gmail.com

วันที่รับบทความ: 7 ธันวาคม 2563 วันที่แก้ไขบทความล่าสุด: 7 เมษายน 2564 วันที่อนุมัติการตีพิมพ์: 7 เมษายน 2564

Does Trade liberalization Help Reduce Poverty? A Test of Amartya Sen's Hypothesis

Ponlapat Buracom*

Abstract

Mainstream international trade theories, such as Heckscher-Olin and Stolper-Samuelson, indicate that international trade increases the use of the factors of production more intensively and thereby can stimulate economic growth, employment, and a reduction in poverty. A vast number of developing economies are now more open for free international trade. However, the question is does trade liberalization help reduce poverty in developing countries? By using the multiplicative interaction model and interactive term, the findings from this study lend support to Amartya Sen's hypothesis that the positive relationship between international trade and improved poverty is conditioned upon more equitable distribution of income. That is, in more unequal economies, increasing international trade tends to minimally improve the well-being of the poor or exacerbate poverty. The findings, therefore, imply the need for policy-makers in the developing economies to pay special attention in reducing inequality in income distribution. Trade liberalization will not improve the well-being of the poor, if the poor cannot get access to the economic opportunities associated with liberalization.

Keywords: The local administrative organizations, decentralization, mission transfer

* Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration (NIDA).

E-mail: ponlapat.b@gmail.com

Received: December 7, B.E.2563. Revised: April 7, B.E.2564. Accepted: April 7, B.E.2564

บทนำ

ทำไมประเทศที่เปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจึงยังคงมีประชากรเป็นจำนวนมากที่ประสบกับปัญหาความยากจน คำถามดังกล่าวเป็นที่สนใจในประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากที่เน้นการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ ประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันต่างหันมาเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยการจัดทำเขตการค้าเสรีและข้อตกลงการค้าเสรีขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น The African Continental Free Trade Area (AFCFTA) ในแอฟริกา และในลาตินอเมริกาก็มีเขตการค้าเสรีและข้อตกลงการค้าเสรีจำนวนมาก เช่น Latin American Free Trade Association (LAFTA) และ Latin American Integration Association (ALADI) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มี ASEAN เป็นต้น นอกจากนั้น ในหลายประเทศ ก็ยังมีการทำข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างภูมิภาค (Inter-Regional Trade Agreement) เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เช่น Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP) ซึ่งมีประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศเข้าร่วม เช่น มาเลเซียและเวียดนามเข้าร่วม และประเทศอื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทยก็มีแผนที่จะเข้าร่วมใน CPTPP ด้วย คำถามที่สำคัญของประเทศที่เปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศเหล่านี้ก็คือ ประโยชน์ของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะตกอยู่กับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมากน้อยเพียงใด

ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศกระแสหลัก เช่น Heckscher-Ohlin และ Stolper-Samuelson ได้ชี้ให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศกับการเพิ่มขึ้นของสวัสดิการของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา ตามแนวความคิดดังกล่าวนี้ การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศตามหลักของความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) จะส่งผลให้ประเทศนั้น ๆ ใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตที่ประเทศนั้น ๆ มีความได้เปรียบ (เช่น แรงงานราคาถูก) อย่างเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การจ้างงานและค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้น และการเพิ่มขึ้นของรายได้ของรัฐบาลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลมีความสามารถในการลงทุนในทุนมนุษย์และโครงสร้างพื้นฐานมากขึ้น ดังนั้น การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจึงส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นรวมถึงรายได้ของคนจนด้วย นักวิชาการด้านการค้าระหว่างประเทศที่มีชื่อเสียงอย่างเช่น Jagdish Bhagwati ก็เช่นเดียวกันได้กล่าวว่า

“ประเทศที่เปิดเสรีทางการค้า ไม่ว่าจะมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เช่นใด เป็นประเทศที่มีแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้อง การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศช่วยให้ประเทศเหล่านี้สามารถค่อย ๆ ลดปัญหาความยากจนลงได้” (Bhagwati & Panagariya, 2013: 31)

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่พยายามพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศกับสวัสดิการของประชาชนโดยเฉพาะคนยากจน ยังให้ผลสรุปที่ขัดแย้งกัน ในด้านหนึ่ง งานศึกษาของ Dollar และ Kraay (2004) Levine และ Rothman (2006) Owen และ Wu (2007) และ Porto (2006) พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ

กับการลดลงของความยากจน โดยงานวิจัยเชิงประจักษ์เหล่านี้มักยกตัวอย่างความสำเร็จในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ และการลดลงอย่างรวดเร็วของปัญหาความยากจนของประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออก รวมทั้งประเทศจีนเป็นตัวอย่างสำคัญ ในทางตรงกันข้าม งานวิจัยเชิงประจักษ์ เช่น งานของ Acemoglu และ Robinson (2013) Rodrik (1999) และ Piketty (2015) กลับพบตรงกันข้าม กล่าวคือ การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการลดลงของความยากจนของประชาชน โดยงานวิจัยเชิงประจักษ์เหล่านี้ก็มักยกตัวอย่างของประเทศเม็กซิโก ฟิลิปปินส์ บังคลาเทศ และอินเดีย ที่แม้มีการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ แต่ปัญหาความยากจนกลับไม่ลดลง

ในปัจจุบันงานวิจัยที่พยายามอธิบายถึงข้อค้นพบที่ขัดแย้งกันของงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ยังมีอยู่น้อย ตัวอย่างเช่น งานวิจัยเหล่านี้มักเพียงชี้ให้เห็นว่า การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลดีต่อคนยากจนมากน้อยเพียงใดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่จำเป็นที่ต้องมีก่อนในเบื้องต้น (Prerequisites) เช่น การมีตลาดแรงงานที่เสรี ระดับของการลงทุนในทุนมนุษย์ และการมีทักษะฝีมือแรงงานที่เหมาะสม เป็นต้น (Harrison, 2006: 22- 23; Goldberg & Pavcnik, 2003: 471; Martens et al., 2010: 153-154) ถึงแม้ว่า ผลงานทางวิชาการเหล่านี้จะช่วยให้เราเข้าใจผลกระทบของการค้าเสรีต่อปัญหาความยากจนได้มากขึ้น แต่ข้อจำกัดของผลงานวิชาการเหล่านี้ก็คือ การขาดการวิเคราะห์ถึงปัจจัยด้านโครงสร้างทางสังคม ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อปัญหาความยากจนได้ด้วย

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา Dreze และ Sen (2013) และ Sen (1999: 146-160) ได้ชี้ให้เห็นว่าการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลดีช่วยลดปัญหาความยากจนได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น ๆ ว่าสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่ยากจนหรือไม่ ปัญหาความยากจนที่ยืดเยื้อแม้ในช่วงหลังจากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนา เช่น ในประเทศอินเดีย เกิดจากเหตุผลเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก กล่าวคือ เกิดจากการที่ประเทศนั้น ๆ ไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อที่จะทำให้ผลประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ กระจายไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้ ดังนั้น ในประเทศที่ประสบความล้มเหลวในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ผลประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศก็จะตกอยู่กับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น (Dreze & Sen, 2013: 27-29)

ผลงานของ Sen (1999: 147-150) ได้ชี้ให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงกันระหว่างปัญหาความยากจนกับปัญหาเชิงโครงสร้างทางสถาบันทางสังคมที่เอื้อประโยชน์กับชนชั้นนำในสังคมจำนวนน้อย แทนที่จะตอบสนองต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ ในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ก็จะส่งผลให้ชนชั้นนำจำนวนน้อยจะมีบทบาททางการเมืองสูง และมีบทบาทในการกำหนดนโยบายสำคัญของประเทศ ดังนั้น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองจะเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ส่งผลให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำเพิ่มมากขึ้น ซึ่งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว ก็จะเป็นตัวกีดกันไม่ให้คนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์และโอกาสใหม่ ๆ จากนโยบายการเปิดการค้าเสรีระหว่างประเทศ

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น Dreze และ Sen (2013) ได้ชี้ให้เห็นว่า การที่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากหันมาเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศกันมากขึ้นนั้น ถึงแม้การค้าเสรีจะส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น แต่ประโยชน์จากการค้าเสรีและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็อาจจะไม่ได้กระจายไปสู่คนยากจนนัก ดังนั้น Dreze และ Sen (2013: 49) ได้เสนอว่า ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง รัฐบาลก็ต้องให้ความสำคัญกับการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเพื่อให้คนยากจนได้เข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ที่เกิดจากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่ำ รัฐบาลก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาแทรกแซงมากนัก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ และสามารถได้รับประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึงเพิ่มมากขึ้น

ถึงแม้ว่า สมมติฐานของ Sen ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศกับปัญหาความยากจนจะเป็นสมมติฐานที่น่าสนใจ แต่ก็ยังไม่มีการวิจัยเชิงประจักษ์ที่พิสูจน์สมมติฐานดังกล่าว (ดูตัวอย่างเช่น Castilho et al., 2012; Mukherjee & Kriekhaus, 2012) ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการดังนี้คือ

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและปัญหาความยากจนว่าการเปิดเสรีทางการค้าสามารถช่วยลดปัญหาความยากจนลงได้จริงหรือไม่โดยอาศัยสมมติฐานของ Sen เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา
2. เพื่อสรุปอภิปรายนโยบายเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศตกแก่ประชาชนที่ยากจนเพิ่มมากขึ้น

สมมติฐานของการศึกษา

Dreze และ Sen (2013: 56-58) ได้ชี้ให้เห็นว่า ผลประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะกระจายไปสู่ประชาชนที่ยากจนหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขด้านโครงสร้างทางสังคม ในประเทศที่มีการกระจายรายได้ที่มีความเหลื่อมล้ำสูง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ก็มักจะเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นนำจำนวนน้อย (เช่น สิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ให้ประโยชน์กับธุรกิจเพียงบางประเภทหรือบางกลุ่ม ค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการของผู้ใช้แรงงานอาจถูกจำกัดเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของภาคธุรกิจ มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมอาจถูกผ่อนคลายเป็นเอื้อต่อการลงทุนภาคอุตสาหกรรม) ดังนั้น ประโยชน์จากการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศจึงมักตกอยู่กับชนชั้นนำจำนวนน้อย ในทาง

ตรงกันข้าม ในประเทศที่การกระจายรายได้มีความเหลื่อมล้ำต่ำ คนส่วนใหญ่ก็มักจะเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น ดังนั้น การค้าระหว่างประเทศก็มักจะส่งผลประโยชน์ต่อคนจำนวนมากขึ้น

จากสมมติฐานของ Dreze และ Sen เราสามารถจัดทำเป็นสมมติฐานเชิงเงื่อนไข (Conditional Hypothesis) ของการศึกษาได้ดังนี้

H: การค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นจะมีแนวโน้มส่งผลให้เกิดการลดลงของปัญหาความยากจนได้น้อยหรือไม่ได้เลยในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูง แต่จะส่งผลให้ปัญหาความยากจนลดลงได้มากในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ

การออกแบบวิจัย

เพื่อพิสูจน์สมมติฐานเชิงเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้อาศัยการวิเคราะห์ทางสถิติคือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบ cross-national time series data โดยการศึกษาประกอบไปด้วย ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมด 35 ประเทศ (ดูภาคผนวกสำหรับรายชื่อประเทศที่ทำการศึกษา) และเป็นข้อมูลระหว่างปี ค.ศ.1995 ถึง 2015

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการศึกษา ตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษาก็จะได้แก่ สัดส่วนจำนวนประชากรที่ยากจน (poverty) ซึ่งวัดจากอัตราส่วนของประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศ (national poverty line) ซึ่งข้อมูลได้มาจาก World Bank (2018)

ส่วนตัวแปรอิสระก็จะได้แก่ (1) การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ (trade openness) ซึ่งวัดจากมูลค่าของการนำเข้าและส่งออกคิดเป็นร้อยละของ GDP (2) ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ (inequality) ซึ่งวัดจากค่า GINI Index จากฐานข้อมูลของ World Bank โดยมีค่าระหว่าง 0 ถึง 100 โดยประเทศส่วนใหญ่จะมีค่า GINI Index อยู่ระหว่าง 20 ถึง 60 (โดยค่าต่ำแสดงถึงการมีการกระจายรายได้ที่มีความเสมอภาคมากขึ้น) (3) ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ($\text{Trade openness} \times \text{Inequality}$)

นอกจากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้แล้ว ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ก็อาจจะมีผลกระทบต่อปัญหาความยากจนด้วย เช่น อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร (Population) อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP per capita) และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม (Industrialization) ซึ่งวัดจากอัตราการเพิ่มขึ้นของแรงงานภาคอุตสาหกรรม ก็อาจส่งผลกระทบต่อความยากจนด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรควบคุม (Control Variables) ด้วย โดยแหล่งข้อมูลของตัวแปรควบคุมทั้งหมดมาจาก World Bank (2018)

ตารางที่ 1. ตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	วิธีการวัดตัวแปร	แหล่งที่มาของข้อมูล
ตัวแปรตาม Poverty	ตัวชี้วัดความยากจน โดยวัดจากสัดส่วนจำนวนประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนของประเทศ (Poverty Headcount Index)	The World Bank. (2018). World Development Indicators (WDI)
ตัวแปรอิสระ Trade openness	การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งวัดจากมูลค่าของการนำเข้าและส่งออกคิดเป็นร้อยละของ GDP	The World Bank. (2018). World Development Indicators (WDI)
Inequality	ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ โดยวัดจากค่า GINI Index ซึ่งมีค่าระหว่าง 0 ถึง 100 โดยค่าต่ำแสดงถึงการมีการกระจายรายได้ที่มีความเสมอภาคมากขึ้น	The World Bank. (2018). World Development Indicators (WDI)
Trade openness*Inequality	ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้	
ตัวแปรควบคุม GDP per capita	อัตราการขยายตัวของ GDP per capita	The World Bank. (2018). World Development Indicators (WDI)
Population	อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร	The World Bank. (2018). World Development Indicators (WDI)
Industrialization	การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ซึ่งวัดจากอัตราการเพิ่มขึ้นของแรงงานภาคอุตสาหกรรม	The World Bank. (2018). World Development Indicators (WDI)

จากตัวแปรตาม ตัวแปรอิสระ และตัวแปรควบคุมข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดสมการถดถอยพหุคูณเพื่อทดสอบสมมติฐานของ Sen ได้ดังนี้

$$\text{Poverty}_{it} = a + b_1 \text{Poverty}_{it-1} + b_2 \text{Trade openness}_{it-1} + b_3 \text{Inequality}_{it-1} + b_4 \text{Control}_{it-1} + \epsilon_{it}$$

ตามสมการถดถอยพหุคูณข้างต้น Poverty_{it} หมายถึง สัดส่วนจำนวนประชากรที่ยากจนของประเทศ i ในปี t ส่วน b_s เป็น Parameter Estimates และ ϵ_{it} เป็น Random Errors ส่วนตัวแปรอิสระและตัวแปรควบคุมอื่น ๆ จะใช้ค่าในปีเดิม (Time-Lagged) เพื่อแก้ปัญหา Simultaneous Effect เนื่องจากผลกระทบของตัวแปรอิสระและตัวแปรควบคุมต่อตัวแปรตาม มักจะต้องอาศัยเวลากว่าจะทำให้เกิดผลได้จริง

การค้าระหว่างประเทศ (Trade Openness) หมายถึง ระดับของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ โดยวัดจากมูลค่าของการนำเข้าและส่งออกคิดเป็นร้อยละของ GDP ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ (Inequality) เป็นตัวแปรที่ใช้วัดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ภายในประเทศ โดยวัดจาก GINI Index

Trade openness*Inequality ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ (Interactive Term) ระหว่างการค้าระหว่างประเทศและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นตัวแปรหลักที่จะใช้พิสูจน์สมมติฐานของ Sen โดยตัวแปรดังกล่าวถูกนำมาใช้เพื่อชี้ให้เห็นว่า การขยายตัวของ การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลให้ปัญหาความยากจนลดลงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับตัวแปรอื่นด้วยคือ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ภายในประเทศ ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม สามารถผันแปรไปได้ตามการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรอื่น (Braumoeller, 2004: 810) ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จึงสามารถถูกนำมาใช้เพื่อสร้างเป็นสมมติฐานเชิงเงื่อนไข (Conditional Hypothesis) สำหรับสมมติฐานเชิงเงื่อนไขในงานวิจัยชิ้นนี้สามารถกำหนดได้ดังนี้

การขยายตัวของ การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ (X) จะส่งผลให้ความยากจน (Y) ลดลงได้น้อย ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ (Z) สูง แต่จะส่งผลให้ความยากจนลดลงได้มากในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ (Z) ต่ำ

สมมติฐานเชิงเงื่อนไขดังกล่าวนี้ สามารถนำมาทดสอบทางสถิติโดยใช้ Multiplicative Interaction Model ได้ดังนี้ เนื่องจาก Y (ปัญหาความยากจน) และ X (การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ) เป็นตัวแปรต่อเนื่อง (Continuous Variables) ในขณะที่ Z (ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้) เป็นตัวแปรทวิภาค (Dichotomous Variables) โดยมีค่าเท่ากับหนึ่ง เมื่อประเทศนั้น ๆ มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูง (มีค่า GINI Index ตั้งแต่ 40 ขึ้นไป) และมีค่าเท่ากับศูนย์ เมื่อประเทศนั้น ๆ มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ (มีค่า GINI Index ตั้งแต่ 39 ลงมา) โดยประเทศส่วนใหญ่จะมีค่า GINI Index อยู่ระหว่าง 20 ถึง 60 ดังนั้น Interactive Model สามารถเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$Y = a + b_1X + b_2Z + b_3XZ + \epsilon \quad \text{.....(1)}$$

ในเงื่อนไขที่ประเทศมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ สมการ (1) สามารถเขียนใหม่ได้ดังนี้

$$Y = a + b_1X + \epsilon \quad \text{.....(2)}$$

และในเงื่อนไขที่ประเทศมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูง สมการ (1) สามารถเขียนใหม่ได้ดังนี้

$$Y = (a + b_2) + (b_1 + b_3) X + \epsilon \quad \text{.....(3)}$$

ส่วนตัวแปร Controlit-1 หมายถึง ตัวแปรควบคุม ซึ่งได้แก่ อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร (Population) อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP per capita) และการขยายตัวของแรงงาน ในภาคอุตสาหกรรม (Industrialization) ซึ่งตัวแปรควบคุมเหล่านี้อาจส่งผลต่อปัญหาความยากจนด้วย

การวิเคราะห์ทางสถิติในงานวิจัยนี้ได้อาศัยข้อมูลแบบ Cross-national Time Series Data โดยการศึกษาประกอบไปด้วย ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหมด 35 ประเทศ และเป็นข้อมูลระหว่างปี ค.ศ.1995 ถึง 2015 อย่างไรก็ตาม การใช้ Cross-national Time Series Data มักส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาด (Errors) ที่เกิดจาก Autocorrelation และ Panel Heteroscedasticity (Beck & Katz, 1995) ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ตัวแปรตามในปีเดิม (Lagged Dependent Variable) ซึ่งได้แก่ Povertyit-1 จึงถูกนำมาใส่ไว้ในด้านขวามือของสมการถดถอยพหุคูณ เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ทางสถิติที่แสดงให้เห็นมิติในระยะยาว ของความสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น (Beck & Katz, 1995: 640-646) นอกจากนั้น Panel Corrected Standard Errors ได้ถูกนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา Panel Heteroscedasticity และ Contemporaneous Correlation อีกด้วย

ผลการศึกษา

ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงผลการวิเคราะห์ทางสถิติจากสมการถดถอยพหุคูณ ซึ่งแสดงให้เห็น ข้อค้นพบที่สำคัญก็คือ ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและความเหลื่อมล้ำ ในการกระจายรายได้ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรตามซึ่งก็คือ สัดส่วนจำนวนประชากร ที่ยากจน ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานของ Dreze และ Sen กล่าวคือ การขยายตัวของ การเปิดเสรีทางการค้า ระหว่างประเทศมีแนวโน้มส่งผลให้ปัญหาความยากจนลดลง โดยเฉพาะในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำ ในการกระจายรายได้ต่ำ แต่จะไม่ส่งผลให้ปัญหาความยากจนลดลง ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำ ในการกระจายรายได้สูง

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ ผลกระทบโดยอิสระของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ โดยตัวเดียว และความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้โดยตัวเดียวต่อตัวแปรตาม จะไม่ถูกนำมาวิเคราะห์ ในการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ตามข้อเสนอแนะของ Braumoeller (2004: 815-816) นั้น เมื่อมีการนำ ตัวแปรปฏิสัมพันธ์ (Interactive Terms) มาใช้ในสมการทางสถิติ เพื่อศึกษาผลกระทบเชิงปฏิสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรแล้วนั้น ผลกระทบโดยอิสระของตัวแปรลำดับต้น (Lower-Order Variables) ก็จะไม่มีความหมาย กล่าวคือ เราไม่มีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายถึงความสัมพันธ์โดยอิสระของตัวแปรลำดับต้น ต่อตัวแปรตาม ดังนั้น ในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้จึงให้ความสำคัญไปที่การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ว่ามีผลเช่นใดต่อตัวแปรตามคือ ปัญหาความยากจน

จากตารางที่ 2 สมการถดถอยพหุคูณสำหรับตัวแปรปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศกับความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ สามารถเขียนอธิบายได้ดังนี้

$$Y = 0.031 - 0.020X - 0.001Z + 0.028XZ + \varepsilon \quad \text{.....(4)}$$

โดยที่ Y หมายถึง สัดส่วนจำนวนประชากรที่ยากจน

X หมายถึง การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ

Z หมายถึงความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ในขณะที่ Y และ X เป็นตัวแปรต่อเนื่อง และ Z เป็นตัวแปรทวิภาค

ในกรณีของประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูง สมการ (4) สามารถแทนค่าได้ดังนี้

$$\begin{aligned} Y &= (0.031 - 0.001) + (-0.020 + 0.028) X \\ Y &= 0.03 + 0.008 X \end{aligned} \quad \text{.....(5)}$$

ในกรณีของประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ สมการ (4) สามารถแทนค่าได้ดังนี้

$$Y = 0.031 - 0.020 X \quad \text{.....(6)}$$

สมการ (5) ชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ ส่งผลให้ความยากจนเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 0.008 ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูง และในทางตรงกันข้ามสมการ (6) แสดงให้เห็นว่า ในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ การเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ ส่งผลให้ความยากจนลดลงร้อยละ 0.020

ตารางที่ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ กับปัญหาความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา

ตัวแปรอิสระ	สัดส่วนจำนวนประชากรที่ยากจน (Poverty)		
	Coefficient	T	Significance
Constant	0.031	0.93	0.223
Trade openness	-0.020**	-1.74	0.042
Inequality	-0.001	-0.19	0.106
Trade openness*Inequality	0.028**	2.37	0.021
Δ GDP per capita	-0.061	-2.95	0.067
Population	0.042	0.57	0.201
Industrialization	0.009	0.13	0.123
Adjusted R-squared = 0.746 F-test (prob) = 0.000 N = 35			

หมายเหตุ: T-statisticsในวงเล็บ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ในส่วนของตัวแปรควบคุมนั้น จากตารางที่ 1 จะพบว่า มีเพียงตัวแปรเดียวคือ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Δ GDP per capita) ที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางลบกับตัวแปรตามคือ สัดส่วนจำนวนประชากรที่ยากจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมีแนวโน้มส่งผลให้จำนวนประชากรที่ยากจนลดลงด้วย

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ถึงแม้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากได้หันมาใช้นโยบายการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศมากขึ้น แต่คำถามก็คือ การขยายตัวของการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศ จะช่วยลดปัญหาความยากจนลงได้หรือไม่ ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศกระแสหลัก เช่น Heckscher-Ohlin และ Stolper-Samuelson มักชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศกับสวัสดิการของประชาชน โดยชี้ให้เห็นว่าการค้าระหว่างประเทศส่งผลให้ประเทศมีการใช้ปัจจัยการผลิตที่ประเทศมีความได้เปรียบอย่างเข้มข้นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการจ้างงาน การเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงาน และการยกระดับปัจจัยการผลิตให้พัฒนามากขึ้น ซึ่งส่งผลให้สวัสดิการของประชาชนดีขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบของงานวิจัยชิ้นนี้กลับสนับสนุนแนวคิดของ Sen (1999) และ Dreze และ Sen (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะไม่ช่วยลดปัญหาความยากจนลง ในประเทศที่ประชาชนมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง ทั้งนี้ก็เพราะผลประโยชน์ที่เกิดจากการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศ มักตกอยู่กับชนชั้นนำจำนวนน้อย

ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงช่วยชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศกระแสหลักที่ยังให้ความสำคัญน้อยกับการวิเคราะห์ถึง โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศ ดังนั้น การนำเอาปัจจัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศมาวิเคราะห์เพิ่มมากขึ้น ก็จะช่วยทำให้ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น งานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่ประเทศกำลังพัฒนาที่จะต้องให้ความสำคัญกับการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การเปิดเสรีทางการค้าของประเทศกำลังพัฒนาที่เพิ่มมากขึ้น ไม่สามารถส่งผลดีต่อประชาชนส่วนใหญ่ได้ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการเข้าถึงโอกาสใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากการเปิดเสรีทางการค้าดังกล่าว นอกจากนั้น การค้าระหว่างประเทศที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น อาจส่งผลเสียแก่ประชาชนที่ยากจนในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำสูง เช่นสิทธิประโยชน์ทางภาษีอาจถูกจัดสรรให้แก่เจ้าของธุรกิจรายใหญ่เพียงบางกลุ่ม ค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการของผู้ใช้แรงงานอาจถูกควบคุมเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้ภาคธุรกิจ มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมอาจถูกผ่อนคลายลงเพื่อส่งเสริมการลงทุน มาตรการเหล่านี้มักเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ แต่มีผลกระทบเสียแก่คนยากจนส่วนใหญ่ ดังนั้น การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการสร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่มีโอกาสที่เท่าเทียมกันมากขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็น

อย่างยิ่ง ดังนั้น ในประเทศกำลังพัฒนาที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้สูงในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศนั้น รัฐบาลต้องเน้นให้ความสำคัญกับประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจน เพื่อให้แน่ใจว่าประชาชนเหล่านี้สามารถเข้าถึงโอกาส และได้รับประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศได้มากขึ้นด้วย ส่วนในประเทศกำลังพัฒนาที่มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ต่ำ บทบาทของรัฐบาลดังกล่าวอาจไม่มีความจำเป็นนัก เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมมักเอื้ออำนวยให้คนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงโอกาส และได้รับประโยชน์จากการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศได้ดีพอควรอยู่แล้ว

References

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2013). Economics versus politics: Pitfalls of policy advice. *Journal of Economic Perspectives*, 27(2), 173-192.
- Beck, N., & Katz, J. N. (1995). What to do (and not to do) with time-series cross-sectional data in comparative politics. *American Political Science Review*, 89(3), 634-647.
- Bhagwati, J., & Panagariya, A. (2013). *Why Growth Matters: How Economic Growth in India Reduced Poverty and the Lessons for other Developing Countries*. New York: Public Affairs.
- Braumoeller, B. F. (2004). Hypothesis testing and multiplicative interaction terms. *International Organization*, 58(4), 807-820.
- Castilho, M., Menéndez, M., & Sztulman, A. (2012). Trade liberalization, inequality, and poverty in Brazilian states. *World Development*, 40(4), 821-835.
- Dollar, D., & Kraay, A. (2004). Trade, growth, and poverty. *The Economic Journal*, 114(493), 22-49.
- Dreze, J., & Sen, A. (2013). *An Uncertain Glory: India and its Contradictions*. Princeton: Princeton University Press.
- Goldberg, P. K., & Pavcnik, N. (2003). The response of the informal sector to trade liberalization. *Journal of Development Economics*, 72(2), 463-496.
- Harrison, A. (2006). *Globalization and poverty*. National Bureau of Economic Research, No.W12347.
- Levine, D. I., & Rothman, D. (2006). Does trade affect child health? *Journal of Health Economics*, 25(3), 538-554.
- Martens, P. et al. (2010). Is globalization healthy: A statistical indicator analysis of the impacts of globalization on health. *Globalization and Health*, 6(16), 123-178.
- Mukherjee, N., & Krieckhaus, J. (2012). Globalization and human well-being. *International Political Science Review*, 33(2), 150-170.
- Owen, A., & Wu, S. (2007). Is trade good for your health? *Review of International Economics*, 15(4), 660-682.
- Piketty, T. (2015). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Porto, G. G. (2006). Using survey data to assess the distributional effects of trade policy. *Journal of International Economics*, 70(1), 140-160.

Rodrik, D. (1999). Where did all the growth go? External shocks, social conflict, and growth collapses. *Journal of Economic Growth*, 4, 385-412.

Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.

World Bank. (2018). *World Development Indicators*. Retrieved January 10, 2019 from <http://www1.data.worldbank.org/products/wdi>.

Appendix:

รายชื่อประเทศที่ศึกษา

Argentina	Guatemala	Philippines
Bahamas	Ghana	Senegal
Bolivia	Honduras	Sri Lanka
Botswana	Hong Kong	Swaziland
Brazil	Indonesia	Thailand
Cameroon	Kenya	Taiwan
Cote d'Ivory	Malaysia	Uruguay
Chile	Mexico	Venezuela
China	Mali	Vietnam
Columbia	Nicaragua	
Costa Rica	Panama	
Ecuador	Peru	
El Salvador	Paraguay	

